

Iwona Janicka

Przeobrażenia współczesnego małżeństwa

Acta Universitatis Lodzensis. Folia Psychologica 6, 3-13

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IWONA JANICKA

Zakład Psychologii Rodziny i Rozwoju Człowieka
Instytut Psychologii UŁ

PRZEOBRAŻENIA WSPÓŁCZESNEGO MAŁŻEŃSTWA

WPROWADZENIE

Małżeństwo stanowi swoisty układ między dwojgiem ludzi, który sprzyja ich szczególnym transformacjom o charakterze intra- i interpsychicznym. Rozwijające się relacje między małżonkami kształtują ich nowe potrzeby stymulując dojrzewanie oraz wpływają na inne formy aktywności właściwe dla człowieka dorosłego. Typowymi zmiennymi uwzględnianymi w określaniu kolejnych etapów czy faz życia diady są przede wszystkim staż małżeński, wiek partnerów i ewentualnie posiadanie dzieci. Te formalne zmienne służą badaczom problemu do wyznaczania kolejnych oraz typowych faz rozwojowych w życiu każdego małżeństwa. Przykładem może być klasyfikacja Jurga Williego (1996), który wskazuje na następujące fazy: tworzenie stabilnego związku, realizacja i rozwój małżeństwa, kryzys wieku średniego, małżeństwo wieku podeszłego. W każdej z faz dochodzi do zmian obrazu związku, intymności partnerów, ich motywacji do bycia razem.

Przeobrażenia małżeństwa obejmują nie tylko cechy formalne, ale również zmiany wynikające z jego dynamiki. Dynamiczny aspekt funkcjonowania małżeństwa uwzględnia różne jego jakości w różnych fazach, a nawet sytuacjach wspólnego życia partnerów. Przeobrażenia się diady małżeńskiej spowodowane są zmianami dokonującymi się w jej partnerach oraz warunkach ich życia. Konfrontacja indywidualnych potrzeb, upodobań, zainteresowań, oczekiwań partnerów może prowadzić do: kreatywnego rozwoju, efektem którego jest ich wzajemne przystosowywanie się i jednocześnie doskonalenie związku, lub pogłębiania różnic, co obniża jego jakość.

Dynamika funkcjonowania małżeństwa wyraża się poprzez podejmowanie przez partnerów określonych zadań małżeńsko-rodzicielskich. Pojawiają się

one w kolejnych etapach związanych z cyklem życia rodziny (Barbaro 1994). Realizowanie, wspólnych i niezbędnych dla funkcjonowania związku, zadań prowadzi do wypracowania, a później odpowiedniego modyfikowania modelu małżeństwa. Zmieniające się warunki społeczno-polityczne, materialne, związane z aktywnością zawodową kobiet i mężczyzn, czy też jej brakiem, posiadanie dzieci, to typowe zmienne wpływające na model małżeństwa, burzący niejednokrotnie wszelkie kanony wyniesione z rodziny podstawowej. Celem przedstawionych poniżej rozważań, dokonanych na podstawie dotychczasowych badań, jest próba zwrócenia uwagi na to, że jakość małżeństwa jest wypadkową zmian relacji zachodzących między partnerami uwikłanymi w warunki zewnętrzne ich życia oraz zmian dokonujących się w nich samych, również rozwojowych. Stąd jakość związku nie może być jego stałą cechą, lecz jedynie wiodącą właściwością w określonym etapie życia diady. Progresywny rozwój małżeństwa wyznaczony jest zmianami jakości związku oraz wymaga zmian jego modelu. Przyjęcie, że małżeństwo podlega przeobrażeniom, stanowi podstawę ukierunkowania ewentualnej terapii.

PRZEOBRAŻENIA JAKOŚCI MAŁŻEŃSTWA

Utrzymanie małżeństwa na niezmiennym optymalnym poziomie bywa raczej niemożliwe, ponieważ znaczyłoby to izolację od prawdziwego życia pełnego zmian i problemów. Pojawiają się one w kolejnych etapach życia diady. Każda zmiana jest potencjalnym źródłem konfliktu, a nawet kryzysu. Stagnacja i pozorny spokój w małżeństwie bywa natomiast przejawem zanikającej wrażliwości wzajemnej partnerów, ich obojętności, co może przyczyniać się do dezintegracji związku.

W każdym etapie życia diady dokonują się przeobrażenia jakości związku. Nie istnieje małżeństwo trwale zadowolone, niezmiennie idealne. Nie każde małżeństwo niezadowolone należy uważać za stracone, prognozujące niekorzystnie, tj. w kierunku pełnej dezintegracji. Względnie prawidłowe, tzn. pozbawione patologii funkcjonowanie małżeństwa, w którym obserwujemy również relacje między partnerami, o charakterze konfliktowym, czy kryzysowym, nie przesądza o jego niskiej jakości. Potwierdzają to wyniki badań własnych (Janicka 1991), wskazujące, że w każdej fazie wspólnego życia małżonków może zaktualizować się pięć jakości ich małżeństwa: zagrożenie, konflikt, kryzys, pozorne zadowolenie i zadowolenie.

Małżeństwo ocenić można jako zagrożone, w sytuacji gdy partnerzy reprezentują antagonistyczne poglądy na temat własnego związku. Jeden z partnerów jest zadowolony z małżeństwa, a drugi jest niezadowolony. Wynika to z różnicy ich oczekiwań, dążeń oraz niespójnej lub nierealnej wizji związku. Dotyczy to małżeństw świeżo poślubionych, w wieku średnim,

a szczególnie związków młodocianych. Ta jakość ma charakter krótkotrwały, ponieważ utrzymujące się i niejednokrotnie demonstrowane niezadowolenie jednego partnera prowadzi w konsekwencji do podobnej reakcji u drugiego. Związki zagrożone przechodzą w niezadowolone (konfliktowe, kryzysowe) lub w przypadku poddania partnerów terapii można zrekonstruować małżeństwo zadowolone.

Kontakty między małżonkami mają charakter konfliktowy wtedy, gdy cechują ich niskie oraz niezgodne oceny dotyczące ich związku. Konflikt między małżonkami bywa mniej lub bardziej trwały, jest typowy dla każdej diady i dotyczy każdego jej etapu życia. Zdaniem B. Tryjalskiej (1995) konflikty w małżeństwie mogą pełnić rolę zaburzającą jak i twórczą. Zależy to od umiejętności interpersonalnych małżonków oraz zaangażowania w proces rozwiązania konfliktu. Konflikty przynależą do różnych sfer ich aktywności, takich jak np.: wychowanie dzieci, podział obowiązków domowych, praca zawodowa, zarządzanie pieniędzmi, seks, czas wolny (Plzak 1973; James, Johnson 1988). Konflikty mogą mieć charakter jawny lub ukryty. Jawny konflikt interpersonalny ma miejsce wtedy, gdy niezgodność interesów czy poglądów między partnerami jest uświadamiana przez nich, może stać się przedmiotem komunikacji i być efektywnie rozwiązana. Konflikt jawny obejmuje zarówno treści, związane z różnicami celów oraz dążeń jak i metody dochodzenia do rozwiązań w postaci przeciwstawnych taktyk działania. Przyjmuje się trzy typy wyników konfliktów interpersonalnych. Należą do nich: rozwiązanie kompromisowe wynegocjowane przez oboje partnerów (każda ze stron częściowo rezygnuje z własnego celu na rzecz możliwości realizowania celu partnera); ustępstwo jednej ze stron na rzecz realizowania celu partnera; walka o własny cel, co powoduje, że konflikt narasta, powraca i jest nierozwiązany. Konflikty ukryte polegają natomiast na sprzeczności dążeń indywidualnych, których partnerzy sobie nie uświadamiają, ani nie nazywają. Są one związane z niezaspokojonymi ich podstawowymi potrzebami. Manifestowane są w formach pośrednich, zastępczych. Wyróżniono trzy rodzaje konfliktów ukrytych między małżonkami. Są to: konflikt o opiekę – o otrzymywanie, dawanie opieki; konflikt o miłość – o pragnienie otrzymywania dowodów miłości lub dawania ich; konflikt o kontrolę, tj. dążenia do wpływania, nadzorowania, posiadania władzy nad drugim człowiekiem, aby wykorzystać go do realizacji własnych celów (Tryjarska 1995). Zdaniem L. Gapika (1985) głównym podłożem konfliktów są niezaspokojone potrzeby kontaktu emocjonalnego i seksualnego. W każdym małżeństwie pojawiają się konflikty. U partnerów niezadowolonych z małżeństwa obserwuje się jednak więcej komunikatów negatywnych i większe nasilenie konfliktów, niż u zadowolonych.

Kolejną jakością są małżeństwa niezadowolone, w których niska ocena związku u obojga małżonków oraz zgodne wskazywanie na przyczynę niezadowolenia określa te diady jako kryzysowe. W literaturze różnie

rozumiane jest pojęcie kryzysu. Willi (1996) uważa, że jest to przełomowy i trudny okres. Każdy etap w małżeństwie przynosi typowe kryzysy i walka o ich przezwyciężenie w efekcie stabilizuje związek. Nieco szersze znaczenie przypisuje kryzysom M. Ericson (Haley 1996). Uznaje je za punkty zwrotne wiążące się z problemami pojawiającymi się wraz z wiekiem oraz poziomem indywidualnego rozwoju jednostki. Większość autorów stosuje zamiennie pojęcia kryzysu i konfliktu lub też utożsamia kryzys z dłuższą trwającą sytuacją konfliktową. Psychoterapeuci odnoszą kryzys do stanu jednostki znajdującej się w sytuacji ryzyka. D. Freeman (1991) uważa, że kryzys odnosi się bezpośrednio do sytuacji zagrożenia rozbić małżeństwa. Partnerów cechują wtedy emocjonalne oznaki stanu kryzysowego, którym towarzyszą poczucie beznadziejności i nieadekwatności, frustracja, podwyższony poziom lęku, brak skuteczności w uporaniu się z sytuacją trudną. Kryzys również podlega zmianom. Jego początek charakteryzuje stan rozstroju i braku równowagi. Efektem końcowym jest przejście do poziomu sprzed kryzysu, regresja do poziomu niższego lub adaptacja do poziomu wyższego dającego możliwość rozwiązania sytuacji trudnych, a tym samym uruchamiającego potencjał rozwojowy partnerów. W sytuacji kryzysowej rezygnują oni z otwartego konfliktu, ponieważ oboje zgodnie wskazują na przyczynę niezadowolenia i nie widzą możliwości jej rozwiązania. Przyjmują postawę wzajemnego ignorowania się, obojętności, milczącej izolacji, także od zadań związanych ze wspólnym życiem. Tego typu zachowania sprzyjają dezintegracji związku. Jest to jakość najbardziej niekorzystna i jedynie odbudowanie komunikacji między partnerami, nawet o charakterze konfliktowym, może uratować związek.

Nie każdy trudny etap życia diady należy nazywać kryzysem. Kryzys bowiem wynika z pogłębienia trudności i prowadzi do dłuższej trwającej izolacji partnerów o charakterze psychofizycznym. Kryzysy mogą wiązać się z punktami zwrotnymi w procesie przeobrażania się związku, lecz nie powinny być z nimi utożsamiane. Źródłem kryzysów mogą być nie tylko różnego rodzaju zakłócenia stosunków interpersonalnych w małżeństwie, czy problemy związane z wchodzeniem w kolejne etapy życia diady, ale również przeżycia partnerów – bywa, że o symptomach patologicznych. Jednocześnie każdy kryzys wynikający z określonych relacji interpersonalnych pociąga za sobą doznania ujawniające lub stymulujące rozwój indywidualnych problemów jednostki. Koresponduje to z koncepcją M. Przetacznik-Gierowskiej (1995), według której kryzysy wiążą się z przechodzeniem jednostki do nowego okresu rozwojowego oraz z krytycznymi zdarzeniami życiowymi, które mogą występować w różnych fazach rozwoju. Takim szczególnie krytycznym okresem w małżeństwie jest kryzys wieku średniego. Opuszczenie domu przez dorosłe dzieci stawia rodziców-małżonków w sytuacji nowej, do której niejednokrotnie trudno się przystosować. Pojawia się poczucie

wyobcowania, potrzeba na nowo odkrywania własnej tożsamości. Odczuwanie pustki i osamotnienia potęguje się, gdy partnerzy przechodzą na emeryturę (Faltenmaier i in. 1992; Willi 1996). Badania wskazują, iż kryzys wieku średniego najbardziej przyczynia się do pełnej dezintegracji związku, tj. rozvodu (Szopiński 1977; Rosset 1986; Hinchliffe, Hooper, Roberts 1987). Dokonujące się zmiany w warunkach życia wyznaczają partnerom coraz bardziej złożone zadania, co potęguje problemy przyczyniając się do kryzysów małżeńskich.

Przeobrażanie się małżeństwa uwzględnia korzystne relacje między partnerami, przejawiające się ich zadowoleniem ze wspólnego życia. Są to te fazy życia diady, w których nie ma kryzysów i w których obserwuje się ograniczoną ilość oraz krótkotrwałość sytuacji konfliktowych. Partnerzy zadowoleni reprezentować mogą niezgodny lub zgodny obraz własnego związku. Częściej mamy do czynienia z diadami zadowolonymi o niezgodnym obrazie własnego związku. Partnerzy twierdzą, że są zadowoleni, ale każdy wskazuje na inne tego przyczyny. Bywa, że opierają oni swą pozytywną opinię o małżeństwie jedynie na zewnętrznych formach wzajemnego zachowania („jestem zadowolona, bo mąż oddaje mi swoją pensję”, „jestem zadowolony, bo żona dobrze gotuje”). Mamy tu do czynienia z tzw. pozornym zadowoleniem partnerów. Ich ostateczna ocena sprowadza się do stwierdzenia, że „raczej”, „chyba” są zadowoleni. Jest to najczęściej spotykana jakość małżeństwa i dotyczy szczególnie związków z dłuższym stażem, w których pojawiła się i dominuje stagnacja życia. Partnerzy zadowoleni o zgodnym obrazie małżeństwa to diady idealne. Charakteryzują ich podobne postawy, zainteresowania, dążenia i zgodne cele życiowe. Zawarciem związku kierowała motywacja emocjonalno-poznawcza (Janicka 1995). Można ocenić, iż są to pary bardzo dobrze dobrane, co nie znaczy, iż ich idealna wersja małżeństwa nie podlega dynamice funkcjonowania diady i zmianom dokonującym się w samych partnerach. Tego typu jakość małżeństwa występuje z reguły w fazie początkowej związku i dotyczy par dojrzałych, niezależnych finansowo, w miarę ustabilizowanych życiowo. Nie odnotowano tu zewnętrznych czynników zakłócających funkcjonowanie diady, takich jak np. brak mieszkania, pracy.

Wymienione rodzaje małżeństw mogą się pojawiać, a nawet powtarzać we wszystkich fazach życia każdej diady. Uznaje się nawet, iż fluktuacja zmian jakości związku wzmacnia więź między partnerami.

Progresywny rozwój małżeństwa zakłada krótkotrwałość niedoskonałych jego jakości. Utrzymujący się bowiem stan zagrożenia, konfliktu lub kryzysu w diadzie sprzyja jej dezintegracji. Niezbędne jest wtedy doprowadzenie do uzgodnienia przyczyn trudności, czy zaistniałych nieporozumień między partnerami. Taki rodzaj terapii może stymulować dalszy rozwój małżeństwa w kierunku osiągnięcia stanu idealnego. Jakość spostrzeganego związku oraz

stopień zgodności ocen partnerów stanowi o poziomie jego funkcjonowania oraz efektywności ewentualnej terapii.

PRZEOBRAŻENIA MODELU MAŁŻEŃSTWA

Relacje interpersonalne między małżonkami wyznaczone są m. in. przyjętym przez nich modelem małżeństwa. W dziejach ludzkości interakcje między mężczyznami i kobietami określały odpowiednie dla płci role i zadania. W różnych kulturach i grupach społecznych kształtował się i doskonalił jedyny model współżycia w diadzie heteroseksualnej, określanej wspólnie jako tradycyjny. Małżeństwo było swoistym kontraktem, w którym dominowała więź o charakterze materialno-rzeczowym, a podstawowym jego celem była prokreacja. Transformacja funkcji małżeńsko-rodzinnych, równość i niezależność partnerów wyznaczyły nowy rodzaj interakcji między nimi określane mianem partnerstwa i egalitaryzmu. Zdaniem F. Adamskiego (1984) i J. Laskowskiego (1987) podstawę integracji związku stanowi więź osobowa, intymna, czy też emocjonalno-intelektualna między partnerami. Spełnianie oczekiwań wymaga osobowego podejścia do partnera, dzięki czemu możliwe staje się wzajemne zaspokajanie potrzeb psychicznych i emocjonalnych. Ten typ relacji między małżonkami zakłada jednocześnie, iż większą rolę w ich wzajemnych kontaktach odgrywa więź emocjonalno-psychiczna, a nie materialno-rzeczowa. Znaczenie kontaktu psychicznego w diadzie, jako czynnika integrującego małżeństwo, podkreśla większość psychologów, m. in. M. Braun-Gałkowska (1985), J. Rostowski (1987), J. Laskowski (1985), E. Zubrzycka (1993), D. Field (1995), A. T. Beck (1996). Należy jednak zauważyć, iż model partnerski nigdy nie przybiera swej czystej postaci. Przenikają go wzorce tradycyjne, wyznaczone różnicami płci partnerów. Ponadto, we współczesnym społeczeństwie coraz częściej zawarcie małżeństwa poprzedza sporządzenie i podpisanie swoistej umowy majątkowej. Stąd bywa, iż więzi podmiotowej towarzyszy przedmiotowa.

Na kształtowanie się modelu małżeństwa wpływa wiele czynników. W każdym nowo zawartym związku dochodzi do konfrontacji wzorców wspólnego funkcjonowania wyniesionych z rodziny podstawowej męża i żony. Jeżeli wzorce te są zbliżone i oczekiwania wzajemne partnerów są względnie spójne lub uzupełniające się, to proces wzajemnego przystosowywania się przebiega szybciej. Częściej bywa jednak, iż młodzi ludzie mają odmienne zdania odnośnie wzajemnie pełnionych ról i zadań w małżeństwie, co niejednokrotnie wydłuża w czasie ich porozumienie lub sprzyja konfliktom. Na kształtowanie się modelu małżeństwa wpływa również aktywność zawodowa partnerów. Jeżeli oboje w podobnym stopniu i czasie są aktywni zawodowo to oczekują (dotyczy to szczególnie kobiet), iż zadania związane

z prowadzeniem domu i wychowywaniem dzieci będą jednakowo angażowały obie strony.

Model małżeństwa zagraża jego integracji, kiedy jest sztywny, niezmienny, tj. nie poddający się dynamice funkcjonowania diady. W ciągu wspólnego życia układ między małżonkami zmienia się, ponieważ zmieniają się jego warunki, oczekiwania własne i społeczne, potrzeby partnerów itd. Model małżeństwa powinien poddawać się również tym zmianom, podporządkowywać się przeobrażeniom diady. Młode pary preferują i próbują wypracować partnerski model małżeństwa. Narodziny dziecka powodują ograniczenie lub rezygnację z aktywności zawodowej kobiety–matki. Wtedy, cały obowiązek utrzymania rodziny przejmują mężczyźni. Ten etap małżeństwa sprzyja powrotowi do tradycyjnego jego modelu. Zmienia się on w partnerski w sytuacji, gdy kobieta w pełni angażuje się zawodowo. Tego typu przemiany modelu są charakterystyczne dla społeczeństwa polskiego, gdzie jeszcze nie bywa powszechnym zatrudnianie opiekunek do dzieci i w pełni dyspozycyjnych pomocy domowych. Ponadto trudności odejścia od tradycyjnego modelu małżeństwa są spowodowane tym, iż jest on w nas atawistycznie zakodowany, wyznaczony różnicami płci partnerów. Mężczyźni bardziej preferują model tradycyjny. Zapewnia im on bowiem znaczącą pozycję w domu, która jest związana z potrzebą dominacji.

We współczesnym świecie nie spełnia się ani partnerski, ani tradycyjny model małżeństwa. Zmieniające się warunki życia wymagają odpowiednich zmian w stosunku do zadań domowych i oczekiwań wzajemnych partnerów. Zgodnie z takim założeniem np. mężczyźni w pełni przejmują obowiązki domowe, kiedy jego żona jest chora, lub gdy jest ona jedyną osobą zarabiającą na utrzymanie rodziny. Taki odwrócony model tradycyjny, w wyniku zmiany sytuacji, może przerodzić się w model partnerski lub klasyczny. Tego rodzaju przeobrażenia modelu mogą dokonywać się wielokrotnie w ciągu trwania związku. Wymaga to pełnej, wzajemnej akceptacji partnerów oraz dojrzałości w rozumieniu i pełnieniu ról małżeńsko-rodziny.

MODEL MAŁŻEŃSTWA, A JEGO JAKOŚĆ

Opinie dotyczące zależności między modelem, a jakością małżeństwa, są bardzo zróżnicowane. Uznaje się małżeństwa partnerskie za lepiej funkcjonujące, niż małżeństwa ze sztywną hierarchią władzy i dominacji (Gottman 1979; Laskowski 1987; Adamski 1984; Braun-Gałkowska 1985). Popularne jest również stanowisko wskazujące, że jedynie tradycyjny model małżeństwa gwarantuje porozumienie między partnerami i sprzyja trwałości związku (Yogev 1987; Krokoff 1987; Hinchliffe, Hooper, Roberts 1987; Fischalek 1990). Autorzy reprezentujący poszczególne stanowiska przyznają, że zarówno

tradycyjny jak i partnerski układ nie są doskonałe, tj. pozbawione zagrożeń integracji małżeństwa. Badania związane ze wskazaniem, który z modeli jest właściwy i stanowi o powodzeniu małżeństwa wydają się być bezcelowe. Istotne natomiast staje się poznawanie modelu małżeństwa w sytuacji, gdy partnerzy zgłaszają się na terapię, tj. wtedy, gdy w którymś z etapów trwania związku pojawiają się problemy, wynikające niejednokrotnie z usztywnienia indywidualnych zachowań i w niezmienionej formie powielania ich w kolejnych etapach życia diady. Zachowania partnerów względem siebie, ich zadania, obowiązki domowe i prawa są przejawem dokonujących się w nich samych przeobrażeń lub braku takich zmian. Model małżeństwa nie stanowi bowiem zmiennej izolowanej wyznaczającej jego jakość. Bywa raczej zewnętrznym obrazem wyzwalających się w czasie trwania związku pewnych cech i właściwości partnerów, które go określają.

Należy sądzić, iż zdolność do dostosowywania modelu małżeństwa do potrzeb diady oraz adekwatnie do jej dynamiki wymaga przede wszystkim optymalnego poziomu empatii partnerów, co zgodnie z dotychczasowymi wynikami badań charakteryzuje pary zadowolone (związki o wysokiej jakości) (Boettcher 1977; Janicka 1994). Rozumienie empatyczne sprzyja pojawianiu się zachowań prospołecznych, skierowanych na udzielanie pomocy i zaspokajanie potrzeb drugiej osoby (Archer i in. 1981; Eisenberg 1986). Aktywizują się u obojga motywy pomagania niezbędne do przeobrażania się modelu małżeństwa adekwatnie do potrzeb i zgodnie z fazą życia diady. Partnerzy są gotowi do wspólnego pokonywania trudności i przejmowania zadań. Model tradycyjno-partnerski okazuje się najbardziej korzystny dla funkcjonowania związku, bowiem jako jedyny poddaje się jego dynamice. Stanowi czynnik wzmacniający wysoką jakość małżeństwa oraz właściwości empatyczne partnerów.

Sztywne trzymanie się modelu tradycyjnego, czy partnerskiego ogranicza dynamikę małżeństwa, co w konsekwencji zagraża jego jakości. W tradycyjnym modelu małżeństwa może dochodzić do spadku akceptacji męża wobec podporządkowującej się i zbyt zależnej żony. Nierównorzędność w zaspokajaniu potrzeb i dążeń obojga ogranicza wzajemną komunikację małżonków, co sprzyja ich izolacji. Małżeństwo charakteryzuje niewielka ilość, a nawet brak konfliktów jawnych. Przeważają natomiast konflikty ukryte. Należy spodziewać się, że w małżeństwach tradycyjnych dominować będzie pozorne zadowolenie partnerów lub kryzys. W małżeństwach partnerskich niezbędna jest dyspozycyjność domowa obojga przy konieczności wywiązywania się również z innych zadań, głównie zawodowych, związanych z potrzebą samorealizacji. Trudności pogodzenia obowiązków domowych i zawodowych bywają przyczyną konfliktów między partnerami. W małżeństwach partnerskich konflikty są częstsze oraz mają bardziej destruktywny charakter, co zdaniem F. Fischalecka (1990) zaburza więź małżeńską. Pojawiają

się również konflikty wewnętrzne między rzetelnym wykonywaniem pracy a odpowiedzialnością wobec zadań powierzonych przez współmałżonka. Jest to również konflikt między zależnością a naturalnym dążeniem do niezależności. Niewywiązywanie się z obowiązków domowych u jednego z partnerów powoduje poczucie winy i niezadowolenia. Wzajemna komunikacja sprowadza się do uzgadniania podziału zadań (opiekuńczych wobec dzieci i związanych z prowadzeniem domu) dotyczących dnia kolejnego. Partnerzy czują się zbyt zależni i ograniczeni narzuconymi im rolami. Yogev (1987) twierdzi, że model małżeństwa zakładający równorzędność pozycji partnerów stanowi zarówno dla kobiet jak i dla mężczyzn zagrożenie poczucia bezpieczeństwa oraz satysfakcji małżeńskiej. Niewątpliwie małżeństwa partnerskie bywają częściej konfliktowe i zagrożone dezintegracją.

Należy prognozować, iż sztywne trzymanie się modelu tradycyjnego, czy partnerskiego bywa przyczyną powtarzających się w kolejnych fazach życia diady konfliktów i kryzysów małżeńskich, co nie jest bez znaczenia dla integracji związku i zdrowia psychicznego partnerów. Jedynie model zmieniający się odpowiednio do dynamiki funkcjonowania diady sprzyja powodzeniu małżeństwa.

BIBLIOGRAFIA

- Adamski F. (1984), *Socjologia małżeństwa i rodziny*, PWN, Warszawa
- Archer R. L., Diaz-Loving R., Gollwitzer P. M., Davis M. H., Foushee H. G. (1981), *The Role of Dispositional Empathy and Social Evaluation in the Empathic Mediator of Helping*, „Journal of Personality and Social Psychology”, **40**, 4, 786–796
- Barbaro B. (1994), *Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny*, Collegium Medicum UJ, Kraków
- Beck A. T. (1996), *Miłość nie wystarczy*, Media Rodzina of Poznań, Poznań
- Boettcher R. E. (1977), *Iterspousal Empathy, Marital Satisfaction and Marriage Counseling*, „Journal of Social Service Research”, **1**, 105–113
- Braun-Gałkowska M. (1985), *Miłość aktywna. Psychiczne uwarunkowania powodzenia małżeństwa*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa
- Celmer Z. (1989), *Małżeństwo*, PZWL, Warszawa
- Eisenberg N. (1986), *Altruistic Emotion, Cognition and Behavior*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale (New Jersey)
- Faltermaier T., Mayring P., Saup W., Strehmel P. (1992), *Entwicklungspsychologie des Erwachsenenalters*, Kohlhammer, Stuttgart–Berlin–Koeln
- Field D. (1995), *Osobowości małżeńskie*, Oficyna Wydawnicza „Logos”, Warszawa
- Freeman D. (1991), *Kryzys małżeński i psychoterapia*, PWN, Warszawa
- Fischaleck F. (1990), *Uczciwa kłótnia małżeńska*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa
- Gapik L. (1985), *Psychologiczne problemy układów partnerskich*, [w:] M. Kozakiewicz (red.), *Wybrane zagadnienia poradnictwa małżeńskiego i rodzinnego*, PZWL, Warszawa

- Gottman J. N. (1979), *Marital Interaction. Eksperymentalne badania*, Academic Press, New York–San Francisco–London
- Haley J. (1996), *Niezwykła terapia*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk
- Hinchliffe M., Hooper D., Roberts F. (1987), *Melancholia małżeńska*, PWN, Warszawa
- James F. D., Johnson D. W. (1988), *Social Interdependence, Psychological Adjustment and Marital Satisfaction in Second Marriages*, „The Journal of Social Psychology”, **3**
- Janicka I. (1991), *Jakościowa klasyfikacja małżeństw*, „Problemy Rodziny”, **5**
- Janicka I. (1994), *Empatia współmałżonków jako determinanta ich odwzajemnionej otwartości*, „Przegląd Psychologiczny”, **3**
- Janicka I. (1995), *Wiek partnerów a ich motywacja do małżeństwa*, [w:] J. Trempała (red.), *Rozwijający się człowiek w zmieniającym się świecie*, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz
- Krokoff L. J. (1987), *Recruiting Representative Samples for Marital Interaction Research*, „Journal of Social and Personal Relationships”, **4**, 317–328
- Laskowski J. (1985), *Małżeństwo i rodzina*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa
- Laskowski J. (1987), *Trwałość wspólnoty małżeńskiej*, Ośrodek dokumentacji i studiów społecznych, Warszawa
- Plizak M. (1973), *Małżeńskie katastrofy*, PWN, Warszawa
- Przetacznik-Gierowska M. (1995), *Zdarzenia życiowe a kryzysy w rozwoju człowieka*, „Chowanna” (Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego), **1**, 4, 5–25
- Tryjalska B. (1995), *Skrypty życiowe a konflikty jawne i ukryte w małżeństwie*, Oficyna Wydawnicza Wydziału Psychologii UW, Warszawa
- Rosset E. (1986), *Rozwody*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa
- Rostowski J. (1987), *Zarys psychologii małżeństwa*, PWN, Warszawa
- Szopiński J. (1977), *Więź psychiczna w małżeństwie*, „Problemy Rodziny”, **5**
- Willi J. (1996), *Związek dwojga*, Jacek Santorski & CO, Warszawa
- Yogev S. (1987), *Marital Satisfaction and Sex Role Perceptions Among Dual-earner Couples*, „Journal of Social and Personal Relationships”, **4**, 35–45
- Zubrzycka E. (1993), *Narzeczeństwo – małżeństwo – rodzina – rozwód?*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk

IWONA JANICKA

TRANSFORMATIONS OF CONTEMPORARY MARRIAGE

Transformations of a marriage concern not only its formal features that result from the subsequent developmental phases of every dyad, but are determined by its dynamics as well. The dynamic aspect of marriage functioning includes its different qualities in different phases or even situations of the partners' common life. In each phase, five qualities of marriage may be actualised or one of them may become dominant. Every change is a potential source of a conflict, crisis, or menace. In progressive development of a marriage it is assumed that its imperfect qualities last for a short time and apparent or real satisfaction is achieved. Confronting individual needs, fancies, and expectations of partners may lead either to creative development, which results in their mutual adaptation and improving the relationship, or to deepening differences, which lowers its quality.

The highest form of mutual understanding and adapting of partners in a marriage is the so called variable model. It consists in permeation of the traditional model and the partner one. Tasks

for the partners are determined by a current situation to which they adapt. Depending on the situation, tasks related to housekeeping and caring for children are taken over by one partner (not necessarily a woman) or both partners become equally engaged.

A relationship between a model of marriage and its quality is indicated. Respecting the traditional model or the partner one stiffly occurs to become a reason for conflicts and crises in marriage, which are repeated in subsequent phases of the dyad's life. The variable model is submitted to the dynamics of the dyad's life and thus it favours success in marriage. The flexibility of partners in these relationships results from their high empathy and optimal communication, the features that have been evidenced in earlier research.

Key words: marriage, marriage-development, changes.